

SAMMANFATTNING AV

TRYGG PENSION

– ETT PÅLITLIGT PENSIONSSYSTEM OCH RIMLIGA PENSIONER

SRF
SENIORERNA

Det reformerade pensionssystemet når i flera avseenden inte upp till vad som förväntades. Det är inte ovanligt att äldre människor efter ett långt arbetsliv idag har en total pension efter skatt som skapar ekonomisk otrygghet snarare än trygghet. Så här var det inte tänkt att det skulle bli. Bland SPF Seniorernas medlemmar är pensionen en av de viktigaste sakfrågorna. Många seniorer menar att pensionen inte räcker till, man tvingas prioritera bort väsentligheter i vardagen. SPF Seniorerna har därför tagit fram en längre analys av hur det har gått för det reformerade pensionssystemet och tittat på alternativ och möjligheter för framtiden, i boken Trygg pension – ett pålitligt pensionssystem och rimliga pensioner. Denna rapport är en sammanfattning av boken, läs mer om var man får tag i boken på spfseniorerna.se.

Bakgrund och pensionens olika delar

Offentliga pensionssystem bygger på en obligatorisk försäkringsplikt där de yrkesverksamma avstår en del av sin lön för att kunna ta ut den som pension när de avslutat arbetslivet. Grundtanken med ett offentligt åtagande leder till en försäkring – där alla är med och delar riskerna, inom och mellan generationerna. Ofta bygger offentliga pensionsåtaganden på sociala mål, det är grunden för att de kallas för socialförsäkring, t ex att alla ska ha en rimlig pension i relation till sina tidigare inkomster. En viktig strävan är att människor upplever att det finns en godtagbar balans mellan finansiella och sociala mål, mellan avgifter till pensionen och pensionsutfallet. Ytterst måste staten ha en överblick över systemet och vara

beredd att justera i det när obalanser annars riskerar att uppstå. Ett traditionellt fördelningssystem är anpassningsbart – pensioner, avgifter och pensionsålder kan justeras för att möta olika förändringar.

Genom ATP-systemets tillkomst 1960 fick Sverige ett offentligt pensionssystem för alla som byggde på arbete. I början av 1990-talet beslutades att ATP-systemet behövde reformeras, beslut om pensionsreformen togs 1998 och därefter trädde det nya pensionssystemet gradvis i kraft.

I och med reformen gick Sverige från ett förmånsbaserat system till ett avgiftsbaserat. Från en pension baserad på ungefär 60 procent av slutlönen utifrån de 15 bästa av 30 arbetsår som grund, till ett system baserat på inbetalade avgifter och livsinkomstprincipen, dvs. hela livets inkomster räknas för ens pension. Systemet ska vara mer följsamt med demografi, tillväxt och sysselsättning än det tidigare. I detta fördelningssystem används inbetalade pensionsavgifter från de yrkesverksamma för att finansiera utgående inkomst- och tilläggspensioner.

Pensionsavgifterna som finansierar inkomst- och tilläggspension förs till AP-fonderna, pensionerna betalas ut därifrån. AP-fonderna, deras storlek och avkastning, har också en roll som finansiell buffert och de är av vikt för dagens såväl som framtidens pensionärer.

Den allmänna pensionen är den statliga pensionen, den är tänkt att utgöra merparten av individens pension. Till den allmänna pensionen räknas inkomst-

pension och tilläggspension liksom premiepension, de är inkomstbaserade utifrån individens lön och arbetsliv. Det brukar sägas att pensionsavgiften är 18,5 procent av individens bruttointkomst (varav 16 procentenheter till inkomstpension och 2,5 procentenheter till premiepension) – i verkligheten är det 17,21 procent som avsätts. Det som avgör storleken på individens inkomstpension är främst hur mycket pensionsavgifter denne har betalat in, hur medellivslängden förändras för dennes årskull och därmed när individen bör gå i pension samt när vederbörande faktiskt går i pension. Premiepensionen placerar individen själv i fonder. Tilläggspensionen ersätter den tidigare ATP-pensionen.

Ett grundskydd finns också för de som lönearbetat i låg utsträckning, främst bestående av garantipension och ett inkomstprövat bostadstillägg.

Tjänstepensionen är ett komplement till allmän pension och ingår i regel som en anställningsförmån baserad på kollektivavtal, men det finns även individuellt avtalade tjänstepensioner. Dryga 90 procent av löntagarna beräknas ha inbetalningar till tjänstepension idag.

Privat pension är ett frivilligt sparande inför pensionen, avdragsrätten för detta avskaffades år 2016.

Tillsammans utgör dessa olika pensionsdelar den totala pensionen.

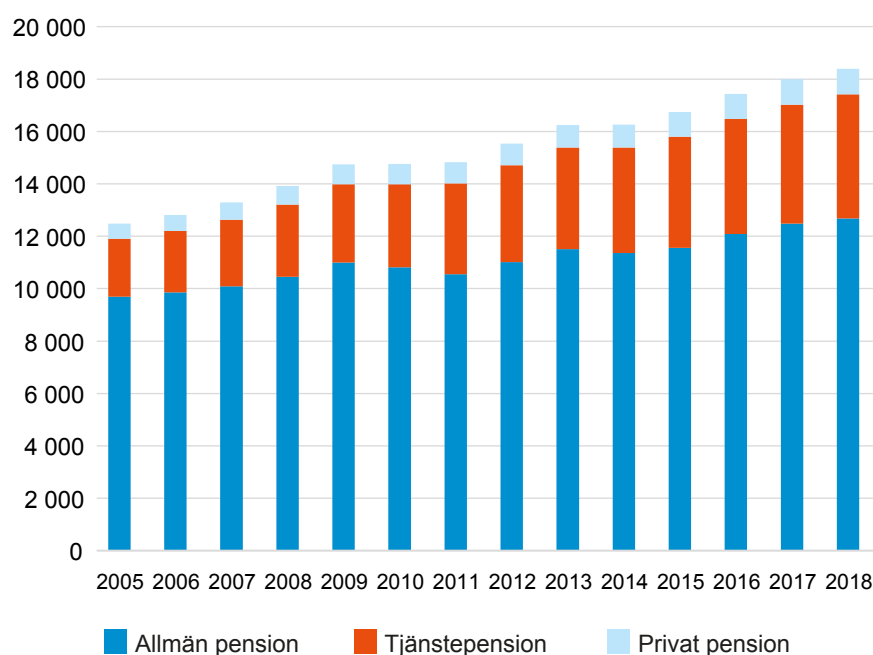
Hur har det gått för det reformerade pensionssystemet?

Sedan pensionsreformen på 1990-talet har det skett flertalet betydande förändringar avseende medellivslängd, pensionsnivåer och följsamhet, kompensationsgrader och fördelningen inom den totala pensionen. Det mesta har gått i en annan riktning än prognoserna.

Tjänstepensionen är numera en nödvändighet

Mellan år 2005 och 2018 har fördelningen inom den totala pensionen förändrats. Tjänstepensionen har nära på fördubblats i betydelse, den utgör omkring en fjärdedel av total pension idag och är numera en nödvändighet. Den allmänna pensionens andel däremot har minskat och utgör inte den stabila bas som tjänstepensionen är konstruerad utifrån. Kortvariga uttag av tjänstepension kan bli ett bekymmer. På framtidens arbetsmarknad kan fler tillfälliga anställningar bli vanligare, med risk för låga och ojämna tjänstepensionsavsättningar.

Samtidigt har tjänstepensionens goda utveckling inom total pension medverkat till att dölja fallet i allmän pension, vilket kan ha gjort att nödvändiga åtgärder i den senare inte förefallit så angelägna.

Totala medelbelopp före skatt 2005-2018 för olika pensionsdelar, löpande priser

Källa: SCB

Medellivslängdens påverkan

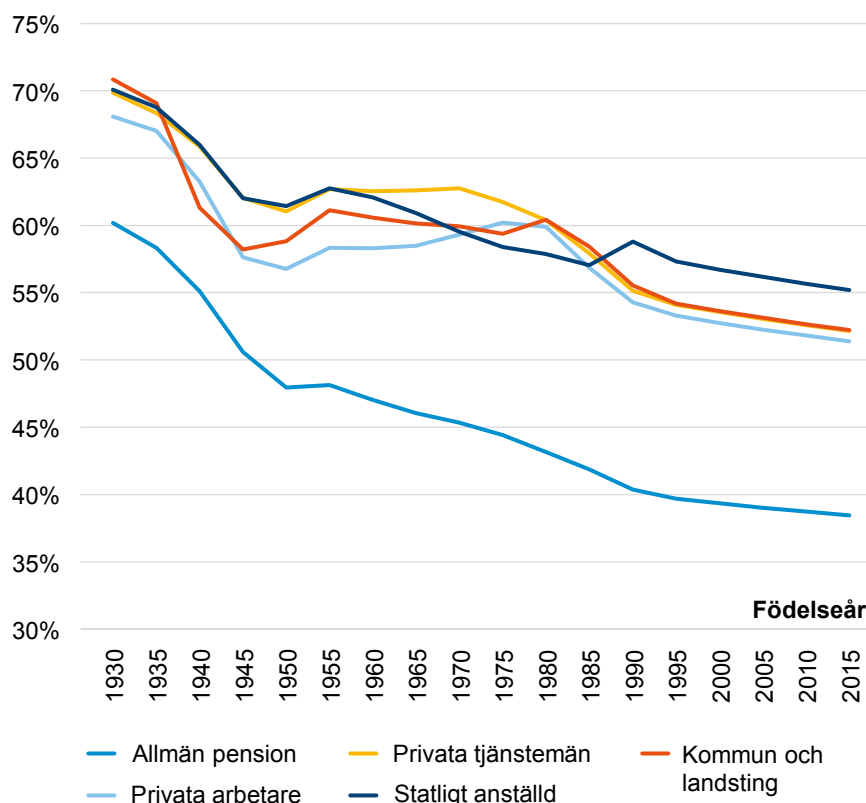
Medelpensioneringsåldern har sedan reformen legat på strax under 65 år, samtidigt har den återstående medellivslängden vid 65 år ökat med i genomsnitt cirka 2,5 år sedan mitten på 1990-talet. Pensionssystemet justerar automatiskt ner pensionerna genom delningstalen om medellivslängden ökar och pensionsåldern inte stiger. Delningstalen bygger främst på varje årskullns förväntade återstående medellivslängd vid 65 år och de ökar för varje årskull, men är inte sammanlänkade med arbetsmarknad och trygghetssystem. Nödvändiga åtgärder har inte genomförts på arbetsmarknad, i trygghetssystem eller i pensionsavsättningar. Detta har fått dramatiska effekter på pensionerna – lönenivå och antal år i arbete har blivit mindre avgörande för pensionen, medan uttagsåldern blivit viktigare.

Pensionerna kan fortsätta sjunka utan att åtgärder för att vända utvecklingen behöver införas. Samtidigt signalerar samhället sedan decennier att 65 år är en normal pensionsålder i trygghetssystem och grundskydd samt när skattelättnader på pensioner blir aktuella.

Merparten svenskar känner sannolikt till att medellivslängden har ökat, men vet i lägre grad hur det påverkar pensionen och hos vem risken hamnar. Här har staten inte lyckats se till att kraven på ett längre arbetsliv är realistiska på arbetsmarknaden och i samklang med trygghetssystemen. Eller med att informera tydligt om att flera års längre arbetsliv för alla är ett krav (och inte en bonusmöjlighet) samt att pensionsuttag vid 65 år kan leda till en låg pension oavsett arbetsinsatserna innan dess. Snarare har uttalats att väsentligt för ens pension är att arbeta, betala in avgifter och ha tjänstepension – vilket inte riktigt stämmer. Sammantaget uppfattar nuvarande och blivande pensionärer då att vad som krävs av dem är huvudsakligen att arbeta och betala in till pensionsavgifter, till runt 65 års ålder.

För systemet är inte uttag vid 65 år ett problem om medellivslängden ökar, när pensionen ska räcka längre blir det en lägre månadspension helt enkelt. Hur det går med pensionärernas ekonomiska trygghet och standard tar systemet inte hänsyn till, eller till om stora grupper löntagare faktiskt kan arbeta flera år längre eller inte.

Kompensationsgrad

Prognos kompensationsgrad för allmän pension respektive allmän pension och tjänstepension uppdelat på de fyra största avtalsområdena vid arbete 23-65 år med nuvarande regler

Källa: Pensionsmyndighetens rapport "Konstruktion av riktålder" 2018

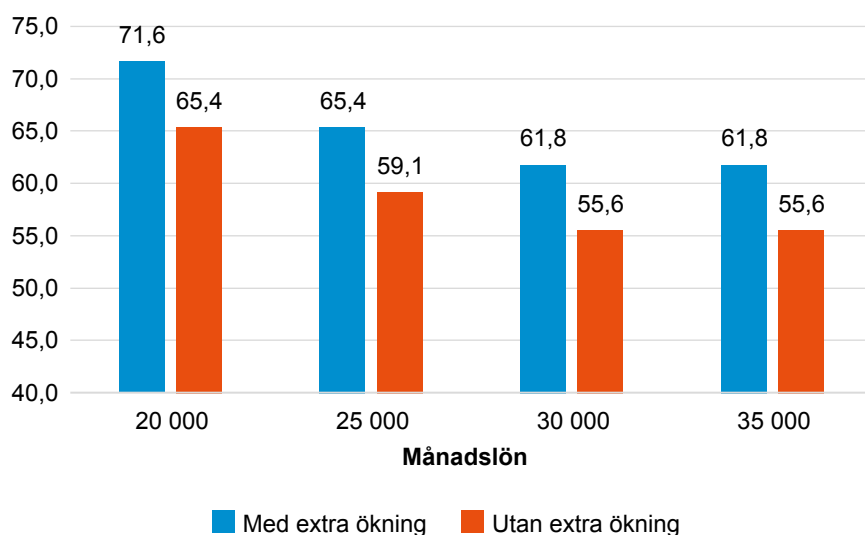
Kompensationsgrader

Ett normalt arbetsliv ger idag ofta en total pension på dryga 60 procent. Allmän pension har avseende de yngre pensionärerna tappat omkring en femtedel (10-15 procentenheter) av vad som förväntades. Premiépensionen kan visserligen kompensera en aning för inkomstpensionens fall för framtida pensionärer. Men en allmän pension på 45-50 procent av slutlön är helt enkelt en för låg nivå i relation till reformens ambitioner, på runt 60 procent. För nyblivna pensionärer hamnar allmän pension på strax under 50 procent, genomsnittet för hela gruppen 65 år och äldre ligger på cirka 52-53 procent och total pension på dryga 65 procent.

Samtidigt anser sig en majoritet av de svarande i en opinionsundersökning behöva en total pension på runt 80 procent av slutlön för att känna ekonomisk trygghet som pensionärer. Det finns därmed ett betydande glapp mellan ambitionerna och förväntningarna på pensionen och vad den faktiskt blir.

Få känner till att inkomstpensionen är högre från början och därefter årligen räknas upp långsammare än lönerna (med följsamhetsindex, som är inkomstindex minus 1,6 procentenheter). Om inkomstpensionen beräknas utan en sådan initial extra ökning, också kallat förskott, framgår att den har cirka 6 procentenheter lägre kompensationsgrad.

Kompensationsgrad (%)

Kompensationsgrader (%) total pension, med och utan extra ökning för olika slutlöner, ITP2, födda 1955 och arbete 25-65 år

Beräknat i Typfallsmodellen version 3.8
2020-02-29 (Pensionsmyndigheten)

Respektavståndet – lönar det sig att arbeta för pensionen?

Skillnaden i pension efter skatt för en person med ett långt arbetsliv jämfört med fullt grundskydd kallas för respektavståndet. Pensionssystemet ska vara inkomstrelaterat, en grundbult i det och för dess legitimitet är att det lönar sig för pensionen att ha arbetat. Men respektavståndet krymper och för många vanliga yrken är det så gott som obefintligt. Det betyder att en medelpension efter dryga 40 års arbete ger ungefär samma pensionsinkomst efter skatt som fullt grundskydd, dvs. efter lite eller inget lönearbete alls under livet.

Den fjärdedel av löntagarna som har högst inkomster (runt 40 000 kr och högre) kan uppleva att pensionen påverkas av deras arbetsinsatser. Resterande tre fjärdedelar riskerar att få en pension som i liten grad speglar deras arbetsliv och inbetalda pensionsavgifter. När ett långt arbetsliv inte nödvändigtvis räcker för en god pension, är det ett underbetyg till ett system som ska bygga på arbete. Förtjänsten av att ha arbetat kommer i så fall i tjänstepensionen.

När ett långt arbetsliv inte nödvändigtvis räcker för en god pension, är det ett underbetyg till ett system som ska bygga på arbete.

Kompensationsgrader, pensioner och respektavstånd för olika lönelägen år 2020, årskull 1948, arbete 25-65 år, tjänstepension ITP2

Beräknat i Typfallsmodellen

Slutlön	25 000		30 000		35 000		40 000		Garanti-pensionär
	Andel av slutlön	Kr/mån	Andel av slutlön	Kr/mån	Andel av slutlön	Kr/mån	Andel av slutlön	Kr/mån	
Inkomstpension	29,9%	6 499	29,9%	7 800	29,9%	9 103	29,9%	10 402	0
Tilläggs-pension	16,6%	3 613	16,3%	4 254	16,1%	4 888	15,9%	5 529	0
Premiepension	2,2%	764	2,2%	921	2,2%	1 076	2,2%	1 231	0
Garantipension	4,5%	979	0,1%	10	0,0%	0	0,0%	0	8 597
Total allmän pension	53,2%	11 855	48,5%	12 985	48,2%	15 067	48,0%	17 162	8 597
Tjänstepension	12,0%	2 523	12,0%	3 027	12,0%	3 532	12,0%	4 037	0
Total pension brutto	65,3%	14 378	60,5%	16 012	60,2%	18 599	60,0%	21 199	8 597
Bostadstillägg garantipensionär									6 539
Inkomst efter skatt		11 888		13 046		14 859		16 669	14 092
Respektavstånd		-2 204		-1 046		767		2 577	
Ev bostadstillägg lönearbetare		3 537		2 637		1 145		0	
Disponibel inkomst vid ev bostadstillägg		15 425		15 683		16 004		16 669	

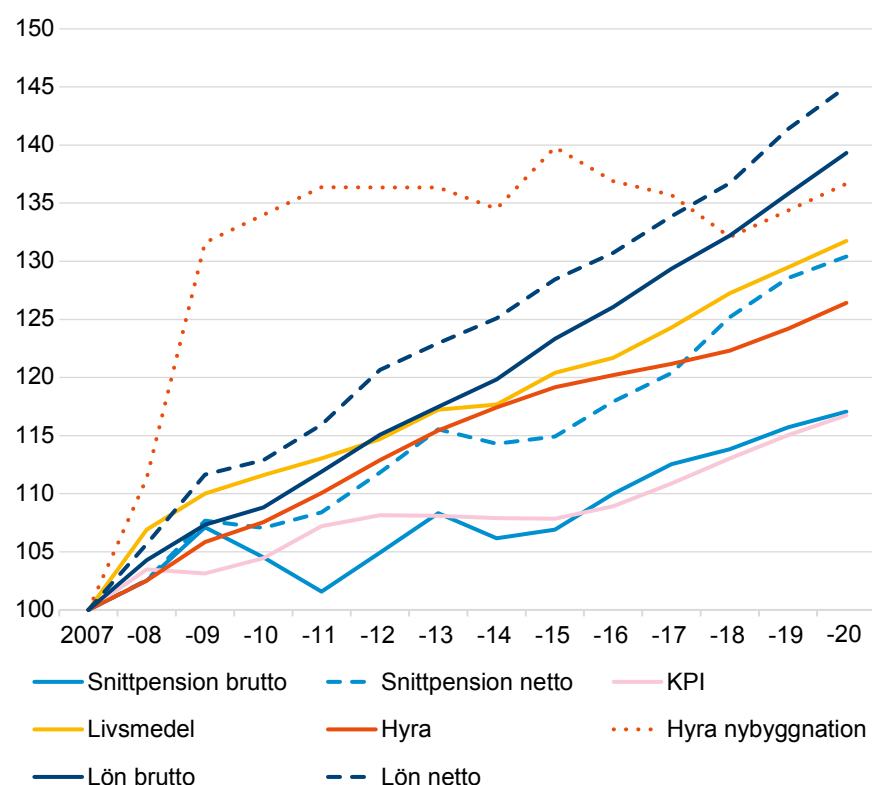

Köpkraft och pensionsnivåer

När inkomstpensionen är högre i starten utvecklas pensionen därefter långsammare genom följsamhetsindexering. Pensionen följer ungefär köpkraften enbart men halkar då efter löneutvecklingen och saknar standardföljsamhet. Med tiden innebär denna följsamhetsindexering också att pensionärens ekonomiska standard och pensionens koppling till slutlönen blir svagare.

Skattelättnaderna på pensioner har bidragit med omkring hälften av genomsnittspensionens ökning

mellan 2008 och 2020. Vore det inte för skattelättnaderna skulle även nettopensionerna ha utvecklats svagt, ungefär som priserna, och halkat ännu längre efter löner och en del vanliga utgiftsposter. Utan skattelättnader genererar systemet än svagare pensionsinkomster. Dessutom döljer såväl skattelättnader som extra initial ökning av inkomstpensionen svagheterna i allmän pension, vilka precis som tjänstepensionens goda utveckling kan ha bidragit till att åtgärder i allmän pension inte framstått som uppenbart nödvändiga.

Pensioner, löner, köpkraft mm 2007-2020 (2007 = index)

Källa SCB, Konjunkturinstitutet, Pensionsmyndigheten

Systemet ger helt enkelt för låga pensioner, för alldeles för många.

För allmän pension låg genomsnittet på 13 000 kronor före skatt år 2020, vilket i disponibel inkomst ger knappt 11 000 kronor, inkomstspridningen inom allmän pension är liten. Utan tjänstepension blir pensionärstillvaron således tuff ekonomiskt. Ungefär var tredje pensionär uppbär idag någon form av grundskydd. När ett långt arbetsliv behöver stöttas upp av grundskydd är det en klar signal på att något är fundamentalt fel. Runt hälften av landets pensionärer har en total pension efter skatt på som mest 14 000 kronor per månad, det är precis vad som behövs för att klara av Konsumentverkets basbudget varje månad.

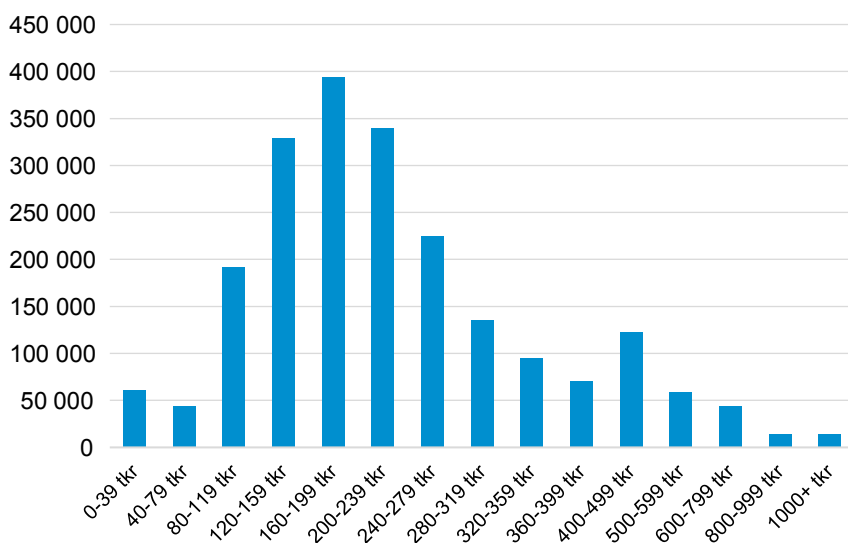
Systemet ger helt enkelt för låga pensioner, för alldeles för många. Det reformerade pensionssystemet är på god väg mot ett grundtrygghetssystem, där alla får ungefär samma låga allmänna pension, och bort från ett inkomstrelaterat system. Att ett långt

arbetsliv avspeglar sig i pensionsnivån är en viktig faktor när tilliten till systemet bedöms.

En internationell utblick och pensionsfrågorna i politiken

I ett EU-perspektiv jobbar svenskar i hög grad i alla åldrar, under många år och går i pension tämligen sent. Medellivslängden är ganska hög men har ökat något långsammare än för EU-snittet. Det förefaller som att tidigare och nuvarande löntagare håller sin del av avtalet: arbetar i många år och betalar in pensionsavgifter. Antalet år med intjänande till pensionen har precis som sysselsättningsgraden ökat de senaste cirka 15 åren. Men det vi gjorde rätt under förvärvslivet återspeglas i liten grad på pensionen. Därtill förefaller svenska pensioner stå sig sämre i relation till samhällets medelinkomster än vad som är fallet i de nordiska grannländerna.

Det politiska ansvaret för pensionsfrågorna ligger hos den parlamentariska pensionsgruppen, med ledamöter från S, M, L, C, KD och MP. Partierna uttalar sig främst när de är överens, det görs sällan partipolitiska utspel i pensionsfrågor. Det är även brist på insyn då möten i pensionsgruppen i regel hålls bakom stängda dörrar. Eftersom pensionsystemet är fristående och styrs av viss automatik så undgår politiken också pensionsfrågan både i statsbudgetprioriteringar och i debatter med väljare och mellan partier. Väljarna saknar alternativ, debatt och skiljelinjer i pensionsfrågor.

Årsinkomster allmän pension och tjänstepension, olika inkomstklasser (tkr) och antal personer, 2018

Källa: SCB

Politiska beslut berör ofta detaljer som premiepensionen, grundskyddet och AP-fonderna. År 2019 beslutades om att höja en rad pensionsrelaterade åldersgränser och att införa en s k riktålder – som sätts till 67 år 2026 och därefter följer medellivslängden. Förhoppningen är att löntagarna och arbetsmarknadens parter ska fixa pensionerna genom ett längre arbetsliv.

Däremot förekommer inga utredningsuppdrag om hur hela systemet fungerar, eller i vilken utsträckning och hur olika delar av det hänger ihop. Pensionssystemet står finansiellt på egna ben och håller oavsett övriga omständigheter, det behöver inte samspela med förhållanden eller åldersgränser på arbetsmarknaden, eller säkerställa att pensionerna blir rimliga. Politiken behöver inte åtgärda olika bekymmer kopplade till systemet. I hur många länder kan pensionerna bli allt lägre och arbetslivskraven allt högre – utan debatt, beslut och ansvarsutkrävande? Det saknas en helhetssyn och bevakning av systemet. Risker i systemet har hamnat på individen och arbetsmarknadens parter.

Vad räcker ett längre arbetsliv till?

När vi lever längre behöver vi arbeta längre. Med arbete till den s k riktåldern blir allmän pension

troligen drygt 50 procent av slutlönen för en vanlig löntagare, ungefär samma pensionsstandard som genomsnittet bland pensionärer idag, inte högre. Syftet med riktåldern förefaller dock vara att upprätthålla pensionsnivåerna och inte nödvändigtvis att höja dem jämfört med dagsläget. För att nå kompensationsgrader som 30-talisterna krävs att man arbetar längre än till riktåldern och minst sin årskulls livslängdsökning vid 65 års ålder jämfört med 1990-talet. Frågan är hur realistiska de allt högre arbetslivskraven är, sannolikt upplever många löntagare hinder för ett längre arbetsliv. Delar av löntagarkollektivet riskerar dessutom att inte höja pensionen nämnvärt genom arbete efter 65 år, då grundskyddet samtidigt minskar. Riktåldern för varken med sig utfästelser om åtgärder för ett längre arbetsliv eller förbättringar för nuvarande pensionärer.

Men väljaropinionen anser att fler åtgärder än ett längre arbetsliv måste till om pensionerna ska höjas och systemets legitimitet ska förbättras, samt att ansvaret för pensionerna ska vara delat. Nära 7 av 10 svarande anser att höjd pensionsavgift ensamt eller i kombination med höjd pensionsålder är lösningen. Färre än 1 av 10 anser att höjd pensionsålder räcker.

Årskull	Återstående livslängd vid 65 år jämfört med år 1994	Arbetar åren	Kompensationsgrad allmän pension	Kompensationsgrad total pension
1955	+2,9	25-65	46,7%	61,6%
		25-67	53,9%	70,9%
		25-67,7	56,4%	74,6%
		25-68,5	60,9%	80,0%
1960	+3,3	25-65	47,0%	62,8%
		25-67	52,9%	70,5%
		25-68,2	57,3%	76,1%
		25-69	60,7%	80,2%
1967	+4	25-65	45,1%	61,9%
		25-67	51,3%	70,0%
		25-68,8	57,2%	78,5%
		25-69,5	59,5%	81,1%

Kompensationsgrader för tre årskullar vid olika långa arbetsliv, slutlön 33 000 kr (2020 års penningvärde), tjänstepension ITP2

Källa: Beräknat i Typfallsmodellen

Möjligheter och alternativ framåt

Pensionssystemets legitimitet beror på i vilken grad människor anser att kraven på deras insats, dvs. att arbeta ett långt liv och betala in pensionsavgifter, är godtagbara liksom att pensionsnivåerna som systemet ger upplevs som rättvisa och rimliga. Samt att andra aktörer som staten och arbetsmarknadens parter fullgör sitt ansvar för pensionerna. Detta uppfylls inte.

Den allmänna pensionen hamnar allt längre bort från reformens ambitioner och människors förväntningar.

Pensionerna blir allt lägre och risken för låg ekonomisk standard landar på individen. Den allmänna pensionen hamnar allt längre bort från reformens ambitioner och människors förväntningar. Arbetslivskraven når allt högre åldrar samtidigt som hänsyn inte tas till ork, arbetsmiljö och behovet av höjda åldersgränser i trygghetssystemen. Arbete till den så kallade riktåldern räcker inte för att få upp pensionerna för framtidens pensionärer eller för systemets legitimitetsbekymmer. Dagens pensionärer behöver också högre och tryggare pensioner – snarare än kortsiktiga pensionstillägg eller skattelättnader som beror på politiska engångsbeslut.

Till allt detta kommer att ingen aktör tar ett övergripande ansvar för helheten. Om pensionsnivåerna blir oroväckande låga eller arbetslivskraven för höga krävs varken åtgärder eller ansvarstagande. Pensionssystemet påminner inte längre om en socialförsäkring där risker delas, eller löpande justeringar och översyner görs. Således är betydande förändringar nödvändiga.

De förändringar som krävs behöver ta hänsyn till

både dagens och framtidens pensionärer samt sträcka sig över flera områden. Det gäller insatser för att möjliggöra ett längre arbetsliv, högre åldersgränser i trygghetssystemen, höjda pensionsavsättningar och förstärkningar av redan utgående pensioner genom avgifter som inte kopplas till pensionsrätter samt att systemets stabilitet förbättras genom starkare AP-fonder. Men också systemets fundament som ansvarsfördelning, automatik och den demokratiska insynen behöver förändras.

Längre arbetsliv, anpassade trygghetssystem och kontinuerliga avstämningar mellan systemen

Det borde från politiken ha tydliggjorts att om man inte arbetar högre upp i ålder än tidigare generationer så sänks pensionen automatiskt, samt ha klargjorts vad detta faktiskt betyder och får för konsekvenser. Staten behöver ta ansvar för och skjuta till resurser så att verkningfulla åtgärder för ett längre arbetsliv görs. Det gäller både arbetsmarknad och trygghetssystem. Den så kallade riktåldern väntas ge samma mediokra kompensationsgrader som idag och den döljer systemets högre och verkliga krav på ett klart längre arbetsliv. Riktåldern för heller inte med sig några konkreta åtgärder för att möjliggöra en senare pensionering.

Pensionsreformen borde tidigt ha åtföljts av kraftfulla åtgärder inom arbetsmiljö, samordning med trygghetssystem, kompetenshöjande insatser och omställningsmöjligheter för individen samt motverkande av åldersdiskriminering i arbetslivet. Det är orimligt att det tagit runt tjugo år för beslut om höjning av pensionsrelaterade åldrar, att människor på egen hand får betala genom för låga pensioner och att insatser för ett längre arbetsliv och i trygghetssystemen inte har genomförts. Flera åtgärdsförslag återfinns i Pensionsåldersutredningen från 2013. Rimligen ska verkliga möjligheter till ett längre arbetsliv finnas på plats innan delningstalen tillåts justera upp kraven på arbetlivets längd.

Kringliggande trygghetssystem som arbetslöshetsförsäkring och sjukförsäkring måste harmonisera med pensionssystemet. Så långt upp i ålder som pensionssystemet idag och i framtiden kräver att människor ska arbeta behöver kringliggande trygghetssystemets åldersgränser höjas omgående,

Det är orimligt att det tagit runt tjugo år för beslut om höjning av pensionsrelaterade åldrar, att människor på egen hand får betala genom för låga pensioner och att insatser för ett längre arbetsliv och i trygghetssystemen inte har genomförts.

dvs. minst till där den av Pensionsmyndigheten presenterade s k alternativa pensionsåldern ligger. En sådan harmonisering borde ha gjorts så snart det stod klart att medellivslängden ökade snabbare än väntat, dvs. när systemet trädde i kraft.

Mindre automatik och mer löpande avstämningar är nödvändigt. Delningstalen och därmed den nödvändiga åldern för en rimlig pension behöver svara mot arbetsmarknadens förmåga såväl som trygghetssystemens åldersgränser. Delningstalen behöver därför frysas tills de är i fas med försörjningsmöjligheterna till åldern för en rimlig pension, idag runt 68 år. Förbättringar på arbetsmarknaden behöver göras skyndsamt och kraftfullt. Därefter krävs regelbundna avstämningar av hur arbetsmarknad och trygghetssystem fungerar i samspel med

pensionssystemet. För de som redan gått i pension behöver denna försummelse av samspel mellan systemen också adresseras.

Högre avsättningar till allmän pension

Lösningar utanför det inkomstgrundande systemet – tjänstepensioner, skattelättnader, privat pension, inkomstpensionstillägg eller grundskydd – leder inte till att pensionerna blir tryggare, rättvisare och högre idag eller imorgon. Inte heller till att pensionssystemets legitimitet ökar, att det politiska ansvaret utkrävs eller att arbetsmarknad och trygghetssystem förbättras efter 65 års ålder. Det är i den allmänna pensionen förändringar behöver ske.

För att bedöma förstärkningsbehoven för dagens och framtidens pensioner används här en målbild för rimlig total pension för en normalinkomsttagare. Uttryckt i kompensationsgrad, på cirka 75 procent av slutlön (omkring 60 procent allmän pension och 10-15 procent tjänstepension). I relation till ekonomisk standard bör ett långt arbetsliv med normal lön ge en total pension efter skatt som är omkring 20 procent högre än fullt grundskydd och en genomsnittlig allmän pension strax ovanför det som är 60 procent av medianinkomsten i samhället.

Högre pensioner kan uppnås genom att sätta av mer pengar till pensionerna. Men med gällande regler innebär en högre avgift att denna avsätts helt för att öka pensionsrätten för människor i de aktiva generationerna och får då full effekt på pensionen först efter ett helt arbetsliv.

En avgiftshöjning från 17,21 till 18,5 procent räcker inte för att nå de kompensationsgrader som förväntades vid reformen, eller målbilden på 75 procent total pension – med arbete 25-70 år med den högre avgiften ökar kompensationsgraden med 3,5-4 procentenheter till 69 procent för årskull 1995. Det finns heller ingen garanti för att stora grupper löntagare arbetar högre upp i ålder, på heltid utan avbrott eller har tjänstepension hela livet. Existerande regler ger ingen höjd pension för dagens pensionärer eller för de som går i pension inom kort och liten effekt för

de som kommit halvvägs i arbetslivet. Det kommer fortsatt att saknas övergripande ansvar och koppling till en rimlig ekonomisk standard. Oavsett kommer avvägningar och justeringar att behöva göras löpande, istället för att i förväg fastställa saker och därefter inte göra uppföljningar. Sammantaget kommer det då att krävas andra vägar än 18,5 procent pensionsavgift för att komma till rätta med systemets olika svagheter och för att kunna göra det skyndsamt.

För såväl framtida som befintliga pensionärer finns ett större behov än så av förstärkta pensioner. För framtidens pensionärer, som antas kunna arbeta längre upp i åren efter 65 år, krävs en avgiftsnivå på 20-21 procent för att målbilden i kompensationsgrad ska kunna nå på ett ungefär. För befintliga pensionärer handlar det om ett förstärkningsbehov på omkring 20 procent högre pension för att ett respektavstånd ska kunna uppnås och för att allmän pension ska nå upp till minst cirka 60 procent av samhällets medianinkomst. Procentuellt rör det sig då om ungefär samma förstärkningsbehov som för de yngre årskullarnas avgiftssatser (från 17,21 till cirka 20,5 procent).

Högre avsättningar till pension skulle, för att även höja utgående pensioner med någon form av retroaktivitet, behöva fördelas och beräknas på ett annat sätt än idag. Väsentligt är att högre avsättningar övervägs, liksom olika finansieringsalternativ och regelförändringar.

En högre initial inkomstpension och årlig uppräknings med följksamhetsindex påverkar inte individens totala pensionskapital men fördelar det annorlunda. Det finns flera anledningar till att förändra detta: få känner till det, med tiden ger det en sjunkande ekonomisk standard, det finns risk för reellt minskade pensioner, det kan varken väljas eller väljas bort. En förändring av följksamhetsindexeringen och den extra initiala ökningen, exempelvis en halvering, kan leda till högre och följammare pensioner både idag och imorgon.

Förstärkta och kompletterande finansieringskällor samt starkare AP-fonder

När det gäller finansieringskällor kan observeras att år 2019 betalades det in cirka 600 miljarder kronor i arbetsgivaravgifter från arbetsgivare till staten. Dessa är formellt sett kopplade till specifika delar inom socialförsäkringssystemet, men i realiteten är dock betydande delar skatt.

Den allmänna löneavgiften är skatt och går inte till socialförsäkringar, som pensioner och trygghetsystem, och uppgår totalt till omkring 220 miljarder kronor år 2019. Samtidigt subventionerar staten den del av pensionsavgiften som löntagarna betalar, med närmare 130 miljarder kronor.

Därtöver finns ett intjänandetak i den allmänna pensionen. På lönedelar ovanför taket tjänar individen inte in till sin pension, däremot betalar arbetsgivaren in pensionsavgifter även ovanför taket som går som skatt till staten och inte till pensionsförmaner. År 2019 överfördes 19 miljarder kronor från pensionsavgifterna till statsbudgeten.

På årsbasis (2019) betyder detta sammantaget att cirka 110 miljarder kronor netto ämnade för socialförsäkringsändamål istället går som skatt till staten.

Såväl dagens som framtidens pensionärer har ett intresse av att inte råka ut för den automatiska balanseringen, bromsen. Här krävs således mer stabilitet, AP-fonderna behöver förstärkas. Genom att använda pensionsavgifterna ovanför taket, som idag inte används till pensioner, till att förstärka pensionssystemets tillgångssida kan systemets finansiella ställning stärkas. Det kan då skapas en

extra buffert i pensionssystemet, en pensionsbuffert. Denna skulle, iklädd samma roll som AP-fonderna har idag, kunna hejda eller mildra framtida automatiska balanseringar.

Höjd pensionsavgift, nya finansieringskällor och nya regler för ett väl fungerande pensionssystem

Rådande avgiftssats och förfarande med pensionsavgifter som är direkt kopplade till individuella pensionsrätter medför både otillräckliga pensioner och är ett hinder för att med hjälp av ökade resurser kunna förstärka utgående pensioner. Resurserna behöver öka mer och på ett annat sätt än att pensionsavgiften höjs till 18,5 procent. En ytterligare höjning, till en nivå över 18,5 procent, ger, vid i övrigt oförändrade regler, högre framtida pensioner. Hur mycket avgifterna behöver höjas beror på insatser för att förlänga arbetslivet. Vid regelbundet återkommande översyner kan avgiftsnivån sedan anpassas till hur yttre omständigheter har utvecklats.

Utan
förändringar
kommer pensionärs-
livet fortsätta att
kännetecknas av
ekonomisk
otrygghet.

Men också nya vägar för att förstärka pensionsystemets finanser behövs, både förstärkningar för utgående pensioner och för systemets stabilitet. Den automatiska kopplingen mellan pensionsrätter och avgifter måste också i viss mån överges för att öppna möjligheten att justera pensionerna för dem som redan är pensionerade eller snart ska gå i pension.

Sammantaget finns starka motiv för att ta höjd för att förstärkta pensioner kommer att kosta pengar, och att göra det på ett klokt och långsiktigt sätt redan nu. En väg är då, tillsammans med en höjning av pensionsavgiften, att resurser motsvarande avgifterna ovanför taket och en del av den allmänna löneavgiften förs till pensionssystemet. Genom att vidga basen för inkomster till pensionssystemet kan utgående pensioner omgående förbättras samtidigt som AP-fonderna kan förstärkas för framtiden. Som nämnts, rör det sig sammantaget om cirka 110 miljarder kronor netto årligen som går som skatt till staten istället för att användas till socialförsäkringsändamål. Ett transparent sätt att använda åtminstone delar av dessa ökade resurser skulle kunna vara att omvandla dem till en form av utjämningsavgifter som kan disponeras i systemets tillgångssida, utan att ge pensionsrätter eller någon ny pensionskund.

Behovet av pensionsförstärkningar, idag och imorgon, har i det tidigare angetts till omkring 20 procent i genomsnitt, med utgångspunkt i normala inkomster. Det handlar således om betydande förstärkningsbehov. Behovet hänger också ihop med hur åtgärder som längre arbetsliv och höjd pensionsavgift utvecklas liksom nyss nämnda andra

finansieringslösningar som inte är kopplade till pensionsrätter. Målet bör vara pensioner där arbete lönat sig och där den ekonomiska standarden höjs jämfört med idag. Hur dessa olika finansieringskällor och nya vägar för att stärka pensionerna idag och imorgon kan kombineras och hur stora tillskott som behövs bör utredas och ingå i en genomgripande översyn av systemet.

Utan förändringar – vad blir det för pensioner?

Att helt avstå från förändringar är det som har framstått som huvudspåret sedan reformen. Om inga eller få förändringar kommer till stånd avseende pensionsavsättningar, indexeringar, delningstal, arbetsmiljö, trygghetssystem osv., vad blir det då för pensioner framöver?

Det är troligt att framtida genomsnittliga kompensationsgrader för total pension hamnar på 60-65 procent av slutlönen och därmed ungefär detsamma som eller lägre än dagens genomsnittliga pensionsstandard, även om löntagarna skulle arbeta längre. Dagens pensionsstandard är för svag och speglar i för liten grad individens arbetsinsatser. Utan förändringar kommer pensionärlivet fortsätta att kännetecknas av ekonomisk otrygghet, eftersläpning gentemot samhällets standardutveckling och ett litet respektavstånd. Sannolikt inte det som majoriteten förväntar sig. Helhetssynen på pensionssystemets olika delar fattas, och ingen agerar när svårigheter uppstår. Avsaknad av förtjänst med att ha arbetat för sin pension liksom en ganska svag ekonomisk standard som pensionär kommer då att fortsätta tära på människors tillit till systemet och pensionspolitiken.

SPF SENIORERNA VILL SE ETT TRYGGT OCH RÄTTVIST PENSIONSSYSTEM SOM BYGGER PÅ FÖLJANDE

• Långsiktighet och tillit

Individerna och arbetsmarknadens parter kan inte på egen hand åstadkomma ett längre arbetsliv och sitta med risken i pensionssystemet. Även om skattelättnader inte bör uteslutas som en tillfällig åtgärd och en återkommande genomgång av grundskyddet kommer att behövas, så ska varken dessa eller tjänstepension och privat sparande täcka upp för brister i den allmänna pensionen. Att förlita sig på andra aktörer och faktorer utanför systemet håller inte. Det är både kortsiktigt och oansvarigt. Det döljer men rättar inte till grundproblemet: den allmänna pensionens tillkortakommanden i avseendet pensionsnivåer och svaga utveckling liksom den otydliga ansvarsfördelningen i systemet och att finansiella hänsyn övertrumfar sociala hänsyn. Behovet av åtgärder på arbetsmarknaden och i trygghetssystemen är stort. Liksom att det behövs mer politiskt ansvar och mindre automatik. Det krävs åtgärder och förändringar som skapar långsiktighet och trygghet, det håller inte att lappa och laga. Utan verkliga förändringar kommer pensionerna samt tilliten till systemet och politiken sannolikt fortsätta att sjunka.

Systemets legitimitet behöver återupprättas, den är i mångt och mycket beroende av att pensionsnivåerna det ger anses rimliga och att det finns ett respektavstånd. Väljarna kan idag med god grund fråga sig varför de ska tvingas avstå lön till ett system som inte ger en rimlig pension och som förlägger risken på individen. Varför betala till en försäkring som man knappt får något ut av? Det betyder att pensionerna måste bli högre än idag och arbetslivskraven göras realistiska.

Systemet måste vara hållbart för alla inblandade, inte ensidigt gynna en part på bekostnad av andra. Om verkligheten avviker från förhoppningarna blir pensionerna lägre och löntagarnas arbetsliv förlängs, staten behöver inte agera, dela risker eller utkrävas ansvar. Ovilja att medge brister och göra förändringar bidrar till den sjunkande tilliten.

Människor måste kunna lita på att bördor delas och att alla har ett ansvar att sköta sin del och uppoffra mer om så krävs. Det politiska ansvaret behöver öka, människor behöver veta att det finns en bevakning och helhetssyn på systemets olika delar och kopplingar till samhället. För sådan tillit, förutsägbarhet och trygghet behövs också en förändring kring bromsen liksom att göra systemet mindre komplext. Systemet ska gå att lita på idag och imorgon.

• Politiskt ansvar och debatt

Inför riksdagsvalet år 2022 behöver frågan om vilket pensionssystem vi vill ha debatteras och olika alternativ och politiska skiljelinjer finnas. Ska vi ha ett offentligt pensionssystem, i så fall med vilka egenskaper – de nuvarande egenskaperna, några av dem eller helt andra?

Pensionsfrågan kan troligen vara blocköverskridande i grunden, men ett annat förhållningssätt än det existerande behövs. Ett ganska ensidigt försvar av systemet och hänvisning till automatiken kan bytas ut till förmån för mer politiskt ansvar, debatt, demokratisk insyn och löpande tillsyn.

Pensionsdebatten måste inkludera en öppenhet för förändringar i systemet, och alternativ – automatik eller avstämningar, grundtrygghetssystem eller inkomstrelaterat, slagsida eller delade bördor. En sådan form av process och debatt genomfördes inte på 90-talet, vilket kan ha påverkat utfallet men också det demokratiska behov som nu finns. Här finns chansen att göra om och göra rätt – genom debatt, information och transparens. Politiken måste kunna svara på frågan om vad man vill med pensionerna på både kort och lång sikt och varför vi alls ska ha ett offentligt system. Vad tycker partierna och hur skiljer de sig åt, hur resonerar väljarna? Efter ett sådant vägval kan systemet förbli någorlunda intakt, förändras eller helt reformeras. En bred översyn och tydliggörande av hur systemet fungerar och bör fungera kommer hur som helst att behövas. Det är avgörande att frågan också ställs till väljarna och prövas demokratiskt.

• Längre arbetsliv

Ett längre arbetsliv måste uppmuntras och möjliggöras för fler. Behovet att arbeta längre har ökat, men drivkrafterna för detta fungerar dåligt i systemet. För att ett längre arbetsliv ska löna sig måste det ge en större förtjänst än en allmän pension runt halva slutlönen. Lönar det sig inte att arbeta och poängen med ett längre arbetsliv är oklar kommer människor inte att arbeta särskilt mycket längre. Hinder finns förstås, ett längre arbetsliv måste också vara realistiskt. Det behöver tydliggöras varför människor ska arbeta längre – för deras pension och för samhällsekonomin. En lång rad arbetslivsåtgärder måste först finnas på plats så att arbete i högre åldrar faktiskt är möjligt. Det handlar bland annat om arbetsmiljö, kompetens- och utbildningsmöjligheter, attityder, åldersgränser, arbetsvillkor och flexibilitet samt ekonomiska stimulanser. Åldersgränser i trygghetssystemen måste också höjas minst till den alternativa pensionsåldern och en bedömning med åldersfaktor kan betänkas i sjukförsäkringen. Pensionssystemet behöver kopplas bättre samman med arbetsmarknad och trygghetssystem, inklusive regelbundna avstämningar av detta samspel.

Det är enfaldigt att tro att en automatisk riktålder räddar systemet och att någon annan fixar pensionerna, det räcker inte för att höja pensionerna och reparera systemets legitimitet. Om löntagarna ska ställa upp och arbeta längre krävs också att staten ställer upp och gör det lönsamt att arbeta för pensionen genom högre avsättningar samt möjliggör ett längre arbetsliv och att trygghetssystemen fångar upp de som inte kan arbeta i högre åldrar.

• Högre och rättvisare pensioner

Pensionerna upplevs varken som tillräckliga, trots en initialt högre inkomstpension och att skattelättnader genomförts, eller som särskilt följsamma med standardtillväxt och löner. Det är inte tillräckligt att pensionerna följer köpkraften. Om pensionen inte ger en någorlunda följsamhet med lönerna och ens tidigare levnadsstandard finns risk för ökade samhällsklyftor. Pensionerna behöver därför på ett bättre sätt än idag kopplas till samhällets inkomst- och standardutveckling, nuvarande indexering behöver ses över. Det handlar också om ekonomisk trygghet

och om människors förväntningar på och tillit till ett offentligt försäkringssystem.

En orsak till den sjunkande allmänna pensionen är att medellivslängden ökar, en annan att avgiften ligger fast på 17,21 procent samt att få sociala hänsyn finns för pensionsnivåerna. Pensionernas nivå i relation till slutlön och samhället i övrigt kan inte lämnas utan tillsyn, möjlighet till justeringar måste finnas i systemet. Kompensationsgraderna blir avsevärt lägre än vad som förväntades både av reformen och av väljarna, ett stort glapp behöver utjämnas. Andra lösningar än olika varianter på höjda avsättningar finns i realiteten inte.

Allmän pension bör vara så pass god att tjänstepension (och eventuell privat pension) faktiskt utgör ett komplement. Inte en nödvändighet, som delvis räddar den allmänna pensionen och som tagit över kopplingen till arbetsinsatserna. Framtidens arbetsmarknad kan dessutom medföra att färre omfattas av tjänstepension, vilket är ännu ett skäl till varför allmän pension måste bli högre och undvika risk för låg ekonomisk standard. Annars faller också syftet med att ha ett offentligt system.

Människor anser att en märkbar inkomstskillnad gentemot grundskyddet ska uppstå efter ett långt arbetsliv, annars har systemet misslyckats. Dryga 40 års arbete på heltid med normalinkomst är ingen garanti för en tillräcklig pension. Bara den fjärdedel löntagare med högst inkomst kan känna sig ganska säkra på att arbetsinsatserna spelar roll för deras pension. Något är fundamentalt fel när löntagarna gjort allt rätt men en medelpension inte skiljer sig från grundskyddet. Det är den inkomstrelaterade pensionen som blir för låg, inte grundskyddet som är för högt. Ett respektavstånd måste återskapas, det måste löna sig att ha arbetat. Med ett sådant kommer också en värdighet och livskvalitet att kunna leva mer fritt utan ekonomiska hinder. Bara när ett långt arbetsliv ger en rimlig, rättvis och högre pension kan systemets legitimitet öka.

Huvudsyftena med systemet uppfylls inte, det är på god väg mot ett grundtrygghetssystem där alla får ungefär samma låga allmänna pension. Det kommer alltid vara en viss diskrepans mellan vad väljarna

och staten anser vara en rimlig pension. Pensionerna måste oavsett bli högre än idag, då behöver avsättningarna kunna höjas. Den målbild för en rimlig pension (dvs kompensationsgrad på 75 procent total pension varav omkring 60 procentenheter allmän pension; ett respektavstånd där en normal pension är cirka 20 procent högre än fullt grundskydd; genomsnittlig allmän pension som överstiger 60 procent av samhällets medianinkomst) som använts här kan anses ganska befogad ur flera synvinklar. Det är också ungefär vad som sades vid reformen och vad människor förväntar sig, liksom för att i det närmaste uppnå de pensionsvillkor som finns i grannländerna.

• Delat ansvar och nya alternativ

Om pensionssystemet ska upplevas legitimt behöver ansvarsfördelningen vara tydlig och ingen aktör gynnas betydligt mer än andra av upplägget. Löntagarna gör och har gjort vad de ska, arbetar i hög grad i många år och avstår lön till pension. Parterna hanterar tjänstepensionerna och en del arbetsvillkorsfrågor. Medan staten inte har gjort tillräckligt för att möjliggöra ett senare pensionsuttag eller för att hindra de fallande pensionsnivåerna. Systemet har inte förändrats trots behov, påfrestningar i systemet betalas av andra. Helhetssyn och övervakning av hur systemet förhåller sig till omställningar i samhället eller hur pensionerna står sig görs inte. Ingen verkar ha ett övergripande ansvar. Arbetslivskraven höjs och pensionerna blir lägre – utan debatt eller beslut.

I ett offentligt system måste alla aktörer dela på ansvar och bördor. Inte enbart individerna och arbetsmarknadens parter ska göra uppoffringar och ordna pensionerna. Ansvarsutkrävandet behöver fungera, annars finns ingen större anledning till att det offentliga ska syssla med pensioner. Det medför då att staten också gör uppoffringar, både ett längre arbetsliv och högre avsättningar krävs och behöver accepteras, alla bör dra sitt strå till stacken.

En rimlig fördelning av ansvar och bördor bör också eftersträvas för de som för stunden är löntagare eller pensionärer. Löntagarna kan inte avkrävas mer av sin lön till pensioner om de inte själva får någon nytta av detta, pensionärerna kan inte ensamma betala när bromsen slår till. Det kan

heller inte anses rättvist att människor födda på 40-, 50- eller 60-talet plötsligt ställdes inför nya villkor för pensionsintjänande utan möjlighet att leva om delar av sina liv enligt de nya premisserna. I sammanhanget är det staten som borde ha övervägt andra övergångsregler.

Befintliga pensionärer har hamnat i ett nytt automatiskt system som lägger risken på individen, men kan peka på att systemet inte fungerar och på att olika insatser behövs för alla generationer. Utan förändringar för ett mer rättvist system kan dagens unga komma behöva arbeta till runt 75 år, utan någon garanti för en rimlig pension eller fungerande arbetsmarknad och med all risk i knäet. Sen kan bromsen slå till och samhällets standard öka snabbt utan att pensionen följer med. Precis som idag. Dagens löntagare kan, med bättre information om pensionerna, driva på för reella möjligheter till ett längre arbetsliv och fungerande trygghetssystem i högre åldrar.

Det bör finnas en avvägning och ett samlat grepp så att ingen grupp eller aktör gynnas eller missgynnas allt för mycket. Liksom att systemet som sådant görs mer förutsägbart och flexibelt i systemets alla delar samt att det finns demokratisk insyn och debatt. Fortlöpande avvägningar kommer att krävas för att systemet ska kunna justera efter behoven. För att lösa de observerade problemen i pensionssystemet kommer det att krävas högre avsättningar, behoven av förstärkningar är stora både för dagens och framtidens pensionärer. Pensionsavgiften behöver höjas, sannolikt några procentenheter. Likaså behövs möjligheter att vid behov kunna förstärka utgående pensioner, exempelvis genom att den fullständiga kopplingen till individuella pensionsrätter frångås och nya resurser förs till systemets tillgångssida. Därtill kan en buffert mot bromsen skapas. Hur olika finansieringskällor och nya vägar för att stärka pensionerna idag och imorgon kan kombineras och i hur hög grad förstärkningsbehoven täcks av sådana olika åtgärder bör utredas och ingå i en översyn av systemet.

• Flexibilitet och kontinuerliga översyner

För att systemet ska fördela både nackdelar och fördelar mellan berörda aktörer behöver det finnas en avvägning och möjlighet att justera i pensionsnivåer, pensionsålder och avsättningar. Dessutom behöver regler och villkor på arbetsmarknad och i trygghetssystem tydligt sammankopplas med pensionssystemet. Även pensionärernas levnadsstandard bör spela in här, pensionerna kan inte lämnas vind för våg.

Om systemet ska fungera långsiktigt behövs flexibilitet, som tar höjd för att framtiden är oviss, att belastningar på systemet uppstår och att en rimlig riskfördelning då finns. Förändringar ska kunna komma på tal i alla delar av systemet, det behöver fungera i samklang med samhället i stort. Balansen mellan finansiella och sociala hänsyn behöver vara väl avvägd. Individerna kommer sannolikt att vilja ha en något högre pension och ett lite kortare arbetsliv än vad som är finansiellt rimligt. Det krävs både förståelse för sådana avvägningar och för att insatser krävs, som att arbeta något längre. Men förstås detsamma för staten, mer pengar behöver avsättas till pensioner och till åtgärder för ett längre arbetsliv för att balansen ska bli socialt rimlig. Sådana avvägningar behöver göras löpande och förändringar ske mer skyndsamt vid behov i systemets alla delar, ansvar och risk måste delas. En kontinuerlig översyn av systemet som inkluderar någon form av varningssystem och en omvänd automatik kan vara en väg. Huvudsyftet ska vara att ge en trygg och inkomstrelaterad inkomst efter arbetslivet, med rimliga krav och uppoffringar för de som berörs.

En mängd olika faktorer spelar in och många människor berörs av pensionssystemet. Frågor som kräver svar, överväganden och utredningar som behöver göras, hur hänger alla delar och parametrar ihop? Allt detta behöver samlas och utredas brett i sin helhet, av flera aktörer och med erfarenheter från andra länder. Det behövs en öppenhet för olika och höjda avsättningslösningar, att sådana kostar och att några genvägar inte finns. Detta är inga enkla frågor som kan lösas snabbt eller utan en total översyn

där man vänder på alla stenar. Under tiden behöver resurser, möjligen tillfälliga sådana, omgående avsättas för både ett längre arbetsliv och högre pensioner till dagens och framtidens pensionärer. När det efter en grundlig översyn ska läggas fram förslag och alternativ behöver dessa debatteras och väljarna ska kunna ta ställning till dem.

• Ett tryggt och rättvist system

Ett offentligt pensionssystem ska i grunden vara en socialförsäkring som uppfyller och avväger flera syften. Det ska vara finansiellt hållbart både för staten och för individerna. Det ska ge rimliga pensionsnivåer över tid och i förhållande till löne- och kostnadsutvecklingen i samhället, alltså ha en standardföljksamhet. Individens arbetsinsatser ska ligga till grund för pensionen och påverka pensionsnivån, systemet ska uppmuntra till arbete. Ett grundskydd bör också finnas. Pensionssystemet behöver vara legitimt utifrån individernas synvinkel då dessa obligatoriskt avstår lön till pension och förväntar sig att avsättningarna ger en högre pension. Det bör samordnas med övriga samhället, särskilt med arbetsmarknad och trygghetssystem. Ansvarfördelningen ska vara tydlig mellan stat, arbetsmarknadens parter och individer – bördorna ska delas mellan aktörerna och generationerna. Kontinuerlig översyn av förändringar i samhället som kan påverka pensionssystemet bör göras. Belastningar ska medföra att nödvändiga beslut och förändringar i alla delar av systemet övervägs och genomförs grundligt men skyndsamt. Transparens, debatt och politiska skiljelinjer i pensionsfrågorna ska eftersträvas, även om grunden för systemet kan vara blocköverskridande. Systemet ska vara en försäkring för alla inblandade.

Ordlista

Livsinkomstprincipen. Hela livets inkomster räknas för ens pension, och inte längre de 15 bästa av minst 30 år som i ATP-systemet

Förmånsbaserat system: pensionens storlek kopplas till en på förhand specifik nivå eller förmån, t ex en viss andel av lönen

Avgiftsbaserat system: inbetalda pensionsavgifter under livet bestämmer individens pension, ingen koppling till en bestämd nivå

Inkomstpension: inkomstrelaterad pension från individens pensionsavgifter, gäller fullt ut för årskull 1954 och senare

Tilläggpension: inkomstrelaterad pension som ersätter ATP-pensionen, för födda 1937 eller tidigare

Kombination av inkomst- och tilläggpension: årskullarna 1938 till 1953 har en mix, ju senare individen är född desto mer inkomstpension och premiepension och ju tidigare desto mer tilläggpension.

Premiepensionen: den fonderade delen som individen själv placerar i fonder

Delningstal: för varje årskull bestäms delningstal som främst bygger på varje årskulls förväntade medellivslängd vid 65 år. Individens pensionsbehållning divideras med det delningstal som är kopplat till individens pensionsålder för att få fram den månatliga pensionen

Medelpensioneringsålder: genomsnittlig ålder för pensionering

Pensionsavgifter: betalas in av arbetsgivare och arbetstagare som andel av bruttolönen. 18,5 procent av individens bruttolönsinkomst sägs betalas till allmän pension, varav 16 procentenheter till inkomstpension och 2,5 procentenheter till premiepension. I verkligheten är det 17,21 procent som avsätts.

Följsamhetsindex: årlig uppräkningsindex av inkomst- och tilläggpension som är inkomstindex minus 1,6 procentenheter.

Extra ökning (även kallat förskott): första årets inkomstpension är idag cirka 18 procent högre än vad som annars vore fallet, därefter utvecklas den långsammare (med följsamhetsindex)

Respektavstånd: skillnaden i inkomst efter skatt för den som arbetat ett normalt arbetsliv och den som arbetat lite eller inte alls (fullt grundskydd)

Riktålder: beräknas i enlighet med två tredjedelar av den ökade medellivslängden vid 65 år, träder i kraft år 2026 och sätts då till 67 år

Pensionsrätter: De till inkomstpensionen avsatta avgifterna översätts till pensionsrätter, som årligen räknas upp med inkomstindex. De summerade pensionsrätterna blir en pensionsfordring vid pensioneringstillfället.

SÅ TYCKER SPF SENIORERNA:

Långsiktighet och tillit – Det behövs långsiktiga åtgärder och förändringar. Människor måste kunna lita på att det finns en bevakning på systemets olika delar och kopplingar till samhället.

Politiskt ansvar och debatt – Frågan om vilket pensionssystem vi vill ha måste debatteras och olika alternativ och politiska skiljelinjer finnas. Politiken måste kunna svara på frågan om vad man vill med pensionerna.

Längre arbetsliv – Ett längre arbetsliv måste uppmuntras och möjliggöras för fler så att arbete i högre åldrar faktiskt är möjligt. Pensionssystemet behöver kopplas bättre samman med arbetsmarknad och åldersgränser i trygghetssystem, inklusive regelbundna avstämningar av detta samspel.

Högre och rättvisare pensioner – Pensionerna behöver följa samhällets inkomst- och standardutveckling, och kompensationsgraderna måste bli högre. Allmän pension bör vara så pass god att tjänstepension utgör ett komplement. Det måste finnas ett respektavstånd, det ska löna sig att ha arbetat.

Delat ansvar och nya alternativ – Alla aktörer måste dela på ansvar och bördor, också staten behöver göra uppoffringar. Pensionsavgiften behöver höjas, likaså behövs möjligheter att kunna förstärka utgående pensioner och systemets stabilitet, t ex genom nya resurser till systemets tillgångssida.

Flexibilitet och kontinuerliga avvägningar – Om systemet ska fungera långsiktigt behövs flexibilitet, som tar höjd för att framtiden är oviss och att belastningar på systemet uppstår. Det krävs löpande avvägningar, varningssystem och möjlighet att justera vid behov i alla delar av systemet – i pensionsnivåer, pensionsålder och avsättningar.

En total översyn och ett tryggt och rättvist system – En mängd olika faktorer spelar in och många människor berörs. Allt detta behöver samlas och utredas brett i sin helhet, av flera aktörer och med erfarenheter från andra länder. Det behövs en total översyn där man vänder på alla stenar. Huvudsyftet ska vara att ge en trygg och inkomstrelaterad inkomst efter arbetslivet, med rimliga krav och uppoffringar för alla berörda. Systemet ska vara en försäkring för alla inblandade.